ROMANIAN PRESS IN TIMISOARA AT THE BEGINNING OF THE XXTH CENTURY

Ionela Simona SCRIDON
West University of Timişoara

Abstract: Written press from Timisoara has been carried out in the course of years of a prolific journalistic activity, concretized in appearance of a number of newspapers and magazines, with very rich and varied themes. Through all of its components, the society from Timisoara was extremely fertile for carrying out an intense journalistic activity. Cultural level and, in particular, the wide variety of professional activities, some which were imposing inherently a current and professional information, have created the most favorable conditions for asserting the journalism as a true profession.

Keywords: Timisoara, Newspapers, Banat, Romanian Language, Social.

Presa din Timişoara la cumpăna secolelor XIX şi XX s-a caracterizat printr-o fecundă precupare în afirmarea mişcării culturale. Pe fondul dezvoltării economice, a apariţiei manufacturilor şi a tipografiilor - extinderea ştiinţei de carte la toate categoriile sociale, au fost elementele care au facilitat editarea unui număr impresionant de ziare şi reviste în limbile locuitorilor din Banatul istoric: germană, română, sârbă, bulgară, bi sau trilingve[1].

Datorită vremurilor, a stăpânirii, dar nu în ultimul rând şi sub aspectul procentului scăzut de români din Timişoara la începutul secolului al XX-lea, numărul ziarelor în limba română era inferior celor de limbă maghiară sau germană. Astfel, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au apărut cu regularitate 18 periodice în limba română[2].

Dezvoltarea presei a imulsionat apariţia tipografiilor în capitala Banatului. Vom aminti *Tipografia Banatul* care a funcţionat între anii 1898 - 1916. Tot la sfârşitul secolului al XIX-lea şi-a deschis porţile *Tipografia Samuilă Vereş* (1896-1902), iar din anul 1902 este cumpărată de Lud. Rosenberg.

O altă tipografie importantă din Timişoara - *Trauttner Gheorghe*, şi-a desfăşurat activitatea între anii 1898 şi 1902.

Tipografia coordonată de Alexandru Mangold a funcţionat între anii 1898 şi 1903. Apoi, tipografia timişoreanului Iuliu Freund şi-a desfăşurat activitatea între anii 1898 şi 1904, iar din anul 1904 este vândută lui Armin Weintraub.

Tot la cumpăna celor două secole s-au remarcat tipografiile: Lechenmayer I.Carol (1898-1901); Alex. Messinger (1900-1916); Csatari şi Adam Patria (1900-1916); Gutenberg (1900-1903); Heim Antonie (1905-1916); Dimitrie Mureşanu (1907-1913); Engel Eugen (1910-1914); Klauber (1912-1913) şi Constantin Alexandru (1912-1913).[3]

Prin urmare, oraşul de pe Bega la începutul secolului al XX-lea găzduia numeroase tipografii, menite să satisfacă cererea tot mai mare a ziarelor de diferite nuanţe. De aceea, au existat publicaţii care au apărut de 3 ori pe săptămână, altele lunare, altele săptămânale sau unele care nu menţionează data apariţiei.

[1] Ioan Munteanu, Rodica Munteanu, *Timişoara. Monografie*, Editura Mirton, Timişoara, 2002, p. 473.
[2] Vezi Ioan David, *Presa românească din Banat. Preocupări de cultivare a limbii. De la începuturi până în 1918*, Editura Press Print, Timişoara, 2012, 175 p.
[3] Nicolae Ilieşiu, *Timişoara – monografie istorică*, vol. I, Timişoara 1943, p. 271.

BDD-A22039 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:24 UTC)

Printre organele de presă care au apărut de trei ori pe săptămână s-a remarcat **„Revista Preoţilor”**[4]**,** editată de părintele girocean David Voniga, ajutat de un comitet de preoţi: I. Gherga, I. Balta, Iuliu Crainic, N. Micluţa, C. Micu, I. Moţ, Al. Nică, Virgil şi I. Popovici. În deceniul apariţiei sale (1910-1919), *Revista Preoţilor* „a contribuit semnificativ la susţinerea activităţilor culturale şi manifestărilor spirituale, la apărarea identităţii naţionale a românilor bănăţeni”[5].

Publicaţia bilunară/lunară **„Baba satului”**[6] era o „Foaie umoristică, poporală, literară, glumeaţă”. De aceea, membrii comitetului redacţional au diferite pseudonime: director, dr. Pagubă, redactor, dr. Dobândă, director şi redactor, Nepotul Babei, dr. Avere, iar ca redactori responsabili semnează Moş Noia-Oardin şi Moşul Babei. Revista era un supliment al periodicul timişorean **„Plugarul român”**. **„Baba Satului”** a apărut în anii 1908-1912.

„Baba Satului” a fost fără îndoială un reper pentru *Literatura dialectală din Banat*. În paginile ziarului au fost inserate numeroase poezii cu particularităţi ale dialectului bănăţean:

„**Nepoata Babei cântă:**

În grădină mă ’ntâlnii
Puţină vorbă vorbii
Cu drăguţul meu iubit,
Din depărtare venit.
Dar căţeaua de vecina
Mă văzu dela fântână,

Merse la taica, mă spuse.
Taica voi să mă bată,
Dar sări fratele ’ndată,
Zicându-i din graiu aşa:
Stai, tăicuţă, şi nu da
Că nu-i de vină sora,
Ci-i de vină maica mea,
C’a făcut-o drăgăstoasă,
Şi la faţă aşa frumoasă,
S’a scăldat-o ’n lăptişor,
De e dragă tuturor
Vino, taică, să jucăm,
Că fata ne-o măritäm.
Ferice de noi, c’am dat-o,
Vai ş’amar de ăl de-a luat-o.
Orb am fost, ori am fost bat
Când pornisem la 'nsurat.
Frunză verde ’n codru des
Toată lumea şi a ales
Ce-a fost dulce şi frumos
Ce-a fost bun şi drăgăstos.

Dar eu, Doamne, ce-am luat
Două fire de neghină
S’o mândruţă
Cam prostuţă.
Socotind că-i gazdă mare
O luai de peste vale,
Mă ’nbulzii şi eu la sută
Şi luai nevată slută.
Bată-te Christos, nănaş,
Că bine mă cununaş,
Cu urâta satului,
Şi spaima tot natului,
Că-i lenoasă, somnoroasă,
Ca ş’o ciuhă spărioasă.
Într’una-i nepieptănată
Ca ş’o buhă împăiată.”[7]

[4] *Revista Preoţilor*, Timişoara, I-X, 1910-1919.
[5] Alin Cristian Scridon, *David Voniga – omul vieţii spirituale şi culturale timişorene. „Revista Preoţilor”* în *Istorie şi cultură în Banat*, Coordonatori: Alin Cristian Scridon şi Viorel Dorel Cherciu, Editura Brumar, Timişoara, 2013, p. 240.
[6] *Baba Satului*, Timişoara, I, III, V, 1908, 1910, 1912.
[7] *Baba Satului*, Timişoara, III, 1910, nr. 1 din 3/16 ianuarie, p. 1.

BDD-A22039 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:24 UTC)

Periodicul timişorean **„Advocatul poporal”**[8] a fost o publicaţie cu caracter juridic şi administrativ. Revista editată de Pavel Rotariu[9] a fost diseminată în Banat între 1 februarie 1886-15 februarie 1887 şi de la 1 iulie 1903 până la 1906.

Încă din primele numere din seria a II-a, editorul îşi fixează obiectivele periodicului, adică să “suplinească o lacună în jurnalistica resp. literatura periodică română, o lacună care a fost constatată şi din părţile cele mai competente ale nostre”[10].

Revista **„Controla”**[11] era un periodic săptămânal, editat la tipografia timişoreană Sudungară, de două ori pe săptămână (joia şi duminica) şi a avut ca redactor responsabil pe Ion V. Barcian. A apărut între 31 martie 1895 – 29 decembrie 1904 şi 25 decembrie 1905 – 13 ianuarie 1907.

„Controla” era una dintre cele mai populare ziare de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Editorul şi-a exprimat de la începutul culoarul jurnalistic abordat:

„În lupta de desvoltare şi înaintare a poporului nostru român n-a fost aşa de mare lipsă de controlă ca tocmai în timpurile noastre... Trebuinţa scoaterii la iveală a organului „*Controla*” a fost aici mai cu seamă pentru acea neîncojurată, pentru că ziarul, plămădit în mod pocit deja la început în anul trecut în acest centru al Banatului, şi a arătat deja în scurtul timp de vreo câteva luni de zile toată arama sa ruginită... Stând pe baza programului naţional *Controla* va combate radical şi neatârnătoriu, la deal şi la vale nu numai toate greşelile, rătăcirile şi nedreptăţile, ivească-se ele pe orice teren şi vină ele din orice parte ci va tinde şi la înlăturarea tuturor pedecilor ce stau în calea prosperării poporului şi fac cu neputinţă apropierea şi înţelelgerea sinceră şi cinstită între popoarele ţării şi îndeosebi între poporul românesc şi între aceia, cari azi au inriurinţă decizătoare asupra conducerii destinelor patriei noastre comune.”[12].

„Controla” a publicat numeroase articole politice, iar majoritatea rubricilor s-au păstrat în fiecare număr de a lungul timpului. Între acestea amintim: *Din dieceza şi comitatul Aradului*; *Din oraşe şi sate*; *Şciri şi varietăţi; Economia, comerciu, industria*; *Higiena*; *Foişoara*; *Schintei*; *Literatura, arta, ştiinţa*; *Bibliografie*.

De la începutul anului 1904 şi până la sfârşitul anului 1905 redactor a fost Emanuil Măglasiu, ca apoi începând cu luna ianuarie a anului 1906 **„Controla”** a fost editată sub semnătura lui Toma Cirovici.

Revista **„Votul poporului”** şi cu subtitlul „organ pentru poporul muncitor român al Ungariei cu principiu social-democratic” a apărut la Timişoara şi a fost redactată de At.Voichescu şi Petru Ponta. Era un periodic săptămânal tipărit la tipografia Sudungară Toma D. Csirovics, iar din 1904 la tipografia lui Alexandru Messinger din Cetate. Debutează în luna ianuarie a anului 1903, iar ultimul număr va vedea lumina zile în luna aprilie 1904 cu o întrerupere de trei luni (din 14 noiembrie – 13 februarie)[13]. Din 22 martie 1905 **„Votul poporului”** reapare la Budapesta având ca redactor pe M. Cristea, însă doar pentru o lună şi jumătate.

„Votul poporului” s-a adresat în mod special muncitorilor şi ţăranilor, amintindu-le că:

[8] *Advocatul Poporal*, Timişoara, I-IV, 1903-1906.
[9] Ionela Simona Scridon, *Personalităţi timişorene în viaţa culturală (1867-1918)* în *Şcoală şi societate în Banat XI. Lucrările sesiunii internaţionale de comunicări ştiinţifice*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2014, p. 378.
[10] *Advocatul Poporal*,Timişoara, I, 1903, nr. 1 din 1 iulie, p. 2.
[11] *Controla*, Timişoara, VI-XII, 1900-1907.
[12] Ion Valeriu Barcian, *Editorial* în *Controla*, Timişoara, VI, 1900, p. 1.
[13] Vezi *Votul Poporului*, Timişoara, I, 1903.

BDD-A22039 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:24 UTC)

„Principiul nostru este a lupta pentru interesul poporului nostru muncitoriu fără deosebire de limbă şi lege contra capitalismului. Noi recunoaştem programul social-democratic al Ungariei, tot şi pe deplin, şi luptăm pentru nedreptatea ce ni se comite zilnic şi nu vom înceta până nu vom dăbândi dreptatea ce ne compete”[14].

După încetarea apariţiei ziarului **„Votul poporului”**, Petru Ponta, care fusese redactorul acestei gazete, împreună cu tipograful Ioan Rodina şi cu secretarul Partidului Social Democrat Ioan Pescaru au fondat o nouă revistă denumită **„Muncitorul român”**. Periodicul a apărut între anii 1905 şi 1907 la tipografia „Muncitorul” din Timişoara-Josefin strada Iancu Văcărescu [15].

Periodicul **„Dreptatea şi Lumina poporului** a apărut la Timişoara între 3 octombrie 1904 şi 15 decembrie 1918. S-a remarcat ca o publicaţie culturală, socială şi economică coordonată de N. Mitru. Încă din din primul număr este inserat programul ziarului:

„Programul foaiei noastre Dreptatea şi Lumina poporului va fi: ca să lucre pentru binele iubitului nostru popor, să-i apere interesele lui, să-i spună totdeauna nuai adevărul, să-i apere dreptul ce îl garantează legile ţării noastre, să combată lăţirea socialismului între români şi să-i lumineze calea pe carea are s-o urmeze atât pe terenul social cât şi pe cel economic. În interesul progresului şi a înaintării noastre pe toate terenele, rugăm respectuos pe on. domini, cari se interesează de cauzele poporului nostru, a ne da mână de ajutor şi a ne sprijini, lucrând mânăn mână unii cu alţii”[16].

La 9/22 ianuarie 1905 periodicul şi-a schimbat titlul în „**Dreptatea poporului**” şi a avut ca subtitlu „Foae naţională poporală, culturală, socială şi economică”. Din păcate a avut o scurtă apariţie (până în aprilie 1906) şi aceasta datorită articolelor naţionaliste publicate de Nicolae Mitru. Autorităţile au condamnat acest tip de jurnalism, trimiţându-l la închisoare pe redactorul responsabil. Acesta a fost motivul pentru care Nicolae Mitru a schimbat titlul gazetei în **„Plugarul Român”**, în care va insera mai puţine articole politice şi axându-se mai degrabă pe un caracter mai mult economic, cultural şi social[17].

Aşadar, revista editată de Nicolae Mitru **„Plugarul Român”**[18] a apărut la Timişoara, Lugoj şi Jimbolia între 2 aprilie 1906 şi 15 decembrie 1918. Gazeta a fost tipărită la început săptămânal, apoi în timpul războiului mondial să vadă lumina zilei de trei ori pe săptămână, iar după unire să fie editat doar de două ori pe lună. Începând cu anul 1919 redactor responsabil va deveni preotul din Chişoda, Victor Aga[19].

Revista a fost editată la tipografiile: Friedrich Klein, Husveth şi Hoffer, A. Heim, Deutsce Wacht, Minerva, Gurgo şi Klein, Sonntagsblatt şi Unirea Română. În cadrul periodicului erau inserate articole culturale, sociale şi economice semnate de intelectualii vremii: dr. Petru Pipoş, dr. Aurel Cosma, Emilia Lungu Puhallo, Moise Babescu, Nicolae Iancovici, Timotei Radi, Simeon Bura, Petru Ugliş, Iosif Bogdan, Constantin Ardelean ş.a.m.d.

Organul de presă **„Zorile”**[20] a fost o publicaţie culturală şi social-economică. A apărut săptămânal la Timişoara-Cetate între ianuarie 1910 şi ianuarie 1911, apoi la Caransebeş din

[14] *Idem*, nr. 2, 31 ianuarie, p. 1.
[15] Vezi *Muncitorul Român*, Timişoara, I, 1905.
[16] *Controla*, Timişoara, 1904, nr. 74, 20 octombrie, p. 3.
[17] *Dreptatea Poporului*, Timişoara, III, 1906, nr. 13, 26 martie/8 aprilie, p. 1.
[18] *Plugarul Român*, Timişoara, V, VII-XIII, 1908, 1910-1918.
[19] Alin Cristian Scridon, *Repere bibliografice pentru o posibilă istorie a Studiului Biblic Noutestamentar în Banat. 1867-1918* în volumul din cadrul Conferinţei internaţionale creştine „Puterea de a fi altfel”, coordonatori, Patricia RUNCAN, Remus RUNCAN; Ediţia I, Timişoara, 30-31 octombrie, 2014, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., Bucureşti, p. 378.
[20] Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicţionarul presei româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1995, p. 457.

BDD-A22039 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:24 UTC)

27 februarie/12 martie până în 1/14 aprilie 1911. Redactorul Avram Indreica făcea parte din intelectualii caransebeşeni, aşa cum ne mărturiseşte învăţătorul Pavel Jumanca[21]. Din martie 1911, responsabilitatea editării revistei este preluată de Gheorghe Dona[22].

„Soacra" s-a remarcat în Timişoara ca o revistă umoristică săptămânală. Ea a fost redactată de Petru Ponta, Ioan Rodina şi Ioan Pescaru ca supliment al ziarului **„Muncitorul român"** (1905-1907). Ziarul era editat la tipografia „Muncitorul" din Timişoara. A fost întocmită în dialect bănăţean **„Soacra"** a inserat în primul său număr:

„Staţi! Ca abunamintie io coştoluiesc pă 1 an cât dje lung: numai 2 cor. 50 b. şi doi fileri de duhan la redaptori. Io din cap până-n păpuşi mă djivănesc dincolo"[23].

În urma prezentării revistelor de mai sus, conchidem că presa românească din Timişoara la începutul secolului al XX-lea a fost dinamică şi a exprimat necesarul unei societăţi moderne. Editorii s-au preocupat să prezinte profesionist informaţiile inedite ale vremii. Pe lângă ştirile politice, presa românească a publicat teme pentru diferite categorii sociale şi profesionale. Nu au lipsit articole bine documentate legate de cultura şi spiritualitatea bănăţeană. Aşadar, prin aceste realităţi, intelectualitatea bănăţeană românească a pus bazele unei prese scrise în estul Imperiului Austro-Ungar.

BIBLIOGRAFIE

A. Periodice timişorene de la începutul secolului al XX-lea

Advocatul Poporal, 1903-1906.
Baba Satului, 1908, 1910, 1912.
Controla, 1904.
Dreptatea Poporului, 1906.
Muncitorul Român, 1905.
Plugarul Român, 1908, 1910-1918.
Revista Preoţilor, 1910-1919.
Votul Poporului, Timişoara, I, 1903.

B. Lucrări generale

Cosma, Aurel jr., *Istoria presei româneşti din Banat,* Editura Unirea, Timişoara, 1932.

David, Ioan, *Presa românească din Banat. Preocupări de cultivare a limbii. De la începuturi până în 1918*, Editura Press Print, Timişoara, 2012.

Munuteanu, Ioan,,; Munteanu, Rodica, *Timişoara. Monografie*, Editura Mirton, Timişoara, 2002.

Jumanca, Pavel, *Amintiri. Anii tinereţii*, Editura David Press Print, Timişoara, 2011.

Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin *Dicţionarul presei româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1995.

[21] Pavel Jumanca, *Amintiri. Anii tinereţii*, Editura David Press Print, Timişoara, 2011, p. 376.
[22] *Ibidem*, p. 370.
[23] Aurel Cosma jr., *Istoria presei româneşti din Banat,* Editura Unirea, Timişoara, 1932, p. 67.

BDD-A22039 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:24 UTC)